

Harry Stegeman, Wijk bij Duurstede

In 2021 verscheen het boek *In de Kop van Overijssel – lopen, fietsen en stilstaan* van schrijver Harry Stegeman. In *De Silehammer 29/1 en 29/2* is al kort aandacht besteed aan zijn boek. Door de corona-perikelen kreeg het boek minder onthaal dan het verdient. Reden genoeg aan de auteur te vragen hoe hij erbij kwam om juist over dit gebied te schrijven en hoe hij te werk ging. Het woord is aan Harry.

Ik neem u in mijn boek mee op een tocht door de Kop van Overijssel. Wat precies de Kop van Overijssel is? De meningen daarover verschillen. Ik houd het op het gebied tussen in het westen de Noordoostpolder, in het noorden Friesland, in het oosten Drenthe en in het zuiden het Meppelerdiep en het Zwartewater.

Die Kop van Overijssel is, met een beetje goede wil, Nederland in het klein, een ingewikkelde optelsom van landschapstypen.

In het midden heb je De Wieden en de Weerribben, een laagveenmoerasgebied dat in Noordwest-Europa zijn weerga niet kent. Het is een labyrint van hooi- en rietland, plassen, sloten en vaarten, moerassen en moerasbossen, gevormd door turfstekers, vaarboeren, vissers, kooikers en rietsnijders. Polders delen het moerasgebied in tweeën. In De Wieden liggen dorpen als Giethoorn, Wanneperveen, Dwarsgracht en Belt-Schutsloot. In de Weerribben vind je Ossenzijl, Kalenberg, Wetering en Nederland. Langs de oude Zuiderzeedijk, van Kuinre via Blokzijl naar Vollenhove, ligt op de zeeklei een lang lint van sappige weilanden. Dat lage land is ingeklemd tussen veel oudere, hoge zand- en keileemgronden, met heuvels, bossen, heidevelden en kleinschalige coulissenlandschappen. In het noorden liggen plaatsen als Steenwijk, Willemsoord, Paasloo en Oldemarkt. In het zuiden Vollenhove, Sint Jans klooster en, net naast de keileemrug, Zwartsluis.

De Kop van Overijssel is bijzonder. Qua natuur en cultuurhistorie zelfs zo bijzonder, dat er plannen zijn om van 'IJsseldelta Wieden-Weerribben met overgangen naar het Drents Plateau' een Nationaal Landschapspark van te maken, 'een park van wereldklasse vanwege de unieke natuurkernen, de unieke nationale landschappen en het unieke cultuurhistorisch erfgoed'. In ons land komen verder alleen het Waddengebied, de Biesbosch, de Veluwe en de duinenrij langs de Noordzeekust daarvoor in aanmerking.

Waarom ik dit boek schreef?

Ik woon op de kop af een halve eeuw in het midden van het land. Als bewegingswetenschapper en hoofdredacteur van een onderwijstijdschrift, was schrijven mijn tweede natuur. Na mijn pensionering kwam er tijd voor mijn andere passie: natuur, geschiedenis en landschap.

Ik zocht mijn onderwerpen vooral om de hoek en schreef over het landschap van de Nederrijn en de Linge. Waarom dan nu dit boek over de Kop van Overijssel, voor mij niet direct naast de deur?

Natuurlijk, omdat het gebied zo bijzonder is. Maar vooral omdat het 't land is van mijn jonge jaren. Ik woonde in Meppel en had een zeilboot, eerst een kleine BM en later een Stern, bij paviljoen 't Wiede in Wanneperveen. In de zomer was ik elk weekend en elke vakantie op het water te vinden. 's Winters was het – in mijn beleving vroor het ieder jaar dat het kraakte – schaatsen geblazen op de plassen en grachten rond Giethoorn.

Mijn liefde voor het gebied kon na die mooie jeugd niet meer stuk. Ik heb de Kop van Overijssel nooit in de steek gelaten, ik kwam er ieder jaar wel een paar keer. Een stille zomeravond op het water van de Belterwiede, als de wind is gaan liggen en de dagjesmensen zijn vertrokken – mooier wordt het niet.

De Kop van Overijssel is ook het land van mijn voorouders. Opa Harm Vos was bakker in Wanneperveen, en onder zijn voorouders waren veehouders, molenaars, sloopstimmermannen en eendenkooikers. Oudovergrootvader Jan Pieters Huisman had in de negentiende eeuw een sloopstimmerwerfje nabij de Blauwe Hand en stond zo aan de wieg de internationaal gerenommeerde jachtwerf Royal Huisman. Paviljoen 't Wiede is begonnen in 1934 als theehuisje 't Wiede van mijn tante Ale. Nu heet het Strandpaviljoen *Aan 't Wiede*.

De affiniteit met de Kop van Overijssel is me met de paplepel ingegoten. Mijn goede vader was een kenner. Hij schreef een stuk of tien boeken en een massa artikelen over het gebied. In *Noordwesthoekers aan de praat* en *IJsselhammers spreken voor zich...* bijvoorbeeld bundelde hij levensverhalen van authentieke streekgenoten op leeftijd. In *Giethoorn en de werkverschaffing 1928-1940* beschrijft hij hoe werklozen een 'morsig' gebied in landbouwgrond veranderden. *Waterig Nederland* biedt een historische schets van het veendorpje Nederland in de 19e eeuw.

Vader Tiemen Stegeman bracht me de liefde voor de Kop van Overijssel bij. Ik had bij het schrijven veel aan zijn teksten en aan zijn stilzwijgende aanmoediging. Ik heb mijn boek dan ook aan hem opgedragen.

Hoe pakte ik het aan?

Hoe leer je een gebied beter kennen en hoe kun je het beter beschrijven, dan door er een tijdlang in rond te trekken? Het kan natuurlijk geen kwaad om je vooraf te verdiepen in de ontstaansgeschiedenis. In het 'Vooraf' van mijn boek vertel ik kort over hoe het landschap er in deze contreien 'van nature' uitzag en wat de bewoners en anderen in de loop der eeuwen met vooral het lage land deden en doen. Vervolgens ging ik dus op pad, op ontdekkingstocht. Ik trok er lopend en op de fiets op uit, op zoek naar de mooie natuur, het cultuurhistorisch erfgoed, de verhalen en meer.

Ik maakte min of meer een rondje door de Kop en was achtereenvolgens in het moerasgebied van de Weerribben en het plassengebied van De Wieden, op het hoge land van Vollenhove, op de grens met Drenthe, op het hoge land boven Steenwijk, op de Lindedijk op de grens met Friesland en op de oude Zuiderzeedijk. Ik was vanzelfsprekend in gehuchten als Moespot, Poepershoek, Doosje en Muggenbeet - en in Nederland (buurtschap 't Nederland).

Als je door een landschap reist, ga je door lagen van tijd. Je kijkt als het ware in het geheugen van het landschap. Je ziet sporen van de tijd en de eeuwenlange omgang van bewoners met de natuur: Ze moesten zich ertegen beschermen en tegelijkertijd gebruikten ze haar bronnen.

Een landschap vertelt een verhaal. Waarom zie ik wat ik zie, waarom is dit landschap zo? Waarom die kolken langs de Zuiderzeedijk, die kaarsrechte lange lanen rond Willemsoord, die grote plassen in De Wieden, die zandduinen in het lage land bij Blokzijl, die Chinezen in Giethoorn? Waarom dat muurtje daar in het weiland aan de rand van Sint Jansklooster?

Zo keek ik. (Maar ook weer niet doorlopend...) En ik stak mijn licht op en dook in de literatuur.

De neerslag van mijn ervaringen en bevindingen vertrouwde ik aan het papier toe. Martin van der Linde (regiohistoricus Noordwest Overijssel bij de Stichting IJsselacademie), Jos Mooijweer (senior informatiespecialist historisch onderzoek bij het Historisch Centrum Overijssel), Henk van Heerde (geschiedschrijver van Stad-Vollenhove en conservator van het Stadsmuseum Vollenhove) en Jo Steenstra (oud-redacteur van *De Silehammer*) lazen mee en gaven tips.

Wandelen is stilstaan bij de dingen. Dat is de rake titel van een boek van Gerrit Jan Zwier. De Groningse antropoloog, geograaf, reiziger en schrijver is op stap in de noordelijke helft van Nederland en hij staat stil bij de plaatselijke natuur en cultuur.

Mijn doel was gaandeweg grip te krijgen op de Kop van Overijssel. Ik wandelde (en fietste), maar stond dus vooral heel veel stil: wat zie ik en waar komt het vandaan? *In de Kop van Overijssel* kreeg als ondertitel 'Lopen, fietsen en stilstaan'. Misschien was 'Stilstaan, lopen en fietsen' beter geweest?

In de Kop van Overijssel – lopen, fietsen en stilstaan verscheen bij KNNV Uitgeverij en is verkrijgbaar in de boekhandel en via www.knnvuitgeverij.nl. ISBN 978 90 5011 8082 Het boek kost € 24,95.

Noot van de redactie:

Dit artikel staat op de HVIJ-site in kleur, waar het kaartje (hiernaast) uit het boek beter tot zijn recht komt, evenals de foto, door Harry Stegeman genomen in Wetering-Oost.

